

TOOLS VOOR PENITENTIAIRE MEDEWERKERS

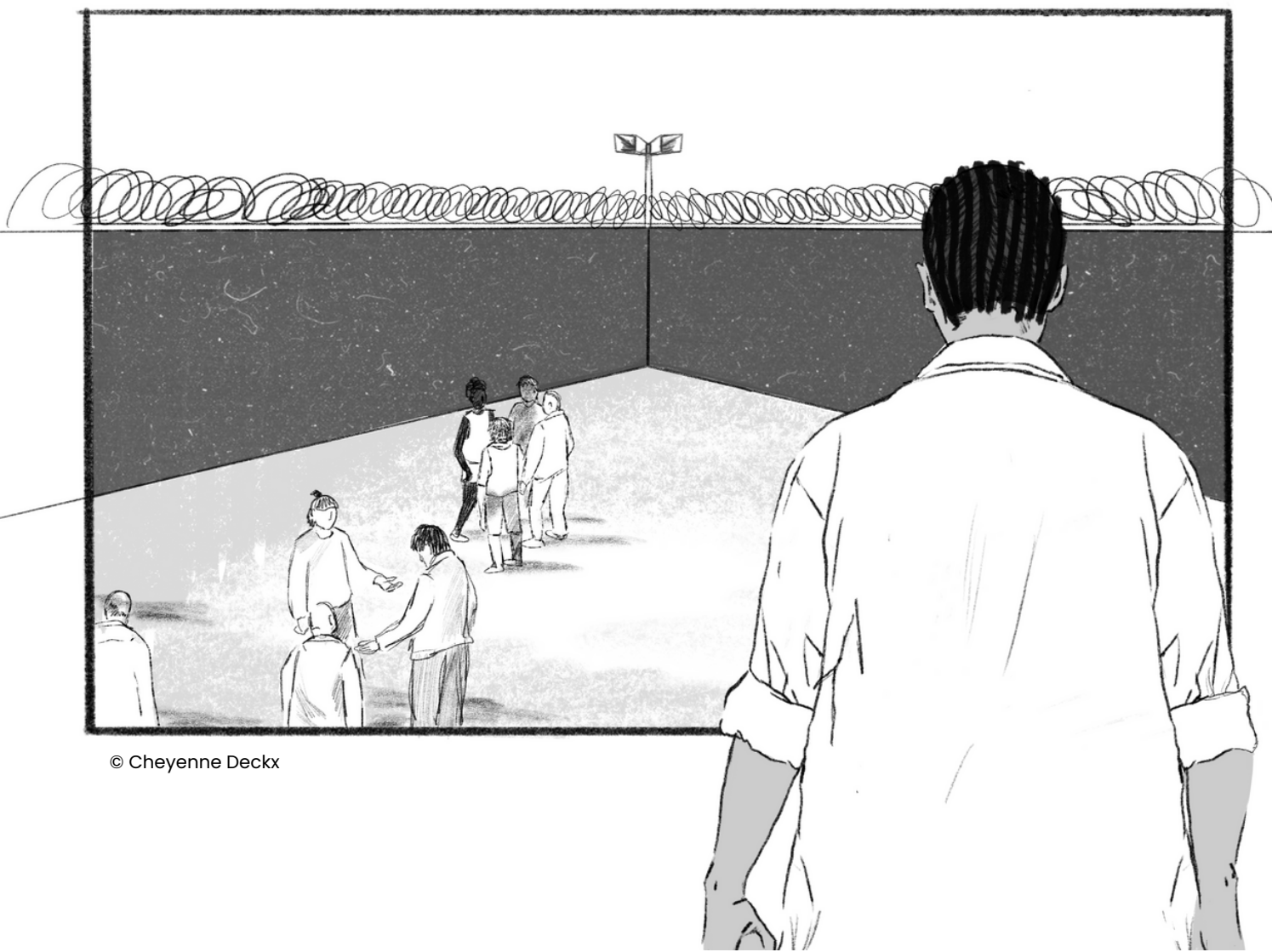
Vragen en antwoorden over
transgender personen in
gevangenissen

INFOSHEET

Deze infosheet is ontworpen door Transgender Infopunt (TIP) en is bedoeld voor penitentiaire hulp-, dienst- en zorgverleners die transgender personen in Belgische gevangenissen kunnen ondersteunen en begeleiden. De infosheet beoogt antwoorden te formuleren op veel gestelde vragen en handvaten aan te reiken, zodat men gedetineerde transgender personen kan informeren en ondersteunen gedurende hun detentietraject.

Doorheen de infosheet wordt regelmatig verwezen naar bronnen en websites waar u meer informatie kunt vinden over het onderwerp. De verwijzingen kunt u herkennen aan de onderlijnde blauwe kleur. Als u hierop klikt, zal u op de website terechtkomen.

IN DEZE INFOSHEET

INTRODUCTIE

1

WIE OF WAT IS TRANSGENDER?

2

HOEVEEL TRANS PERSONEN IN BELGIË?

3

WAT IS EEN GENDERTRANSITIE?

4

**KAN EEN GEDETINEERD PERSOON ZICH
AANMELDEN VOOR EEN TRANSITIETRAJECT?**

TIPS VOOR VERRUIMING KENNIS TRANSGENDERTHEMA

5

**HOE CREËR JE EEN VEILIGE(RE) OMGEVING VOOR
TRANSGENDER PERSONEN IN GEVANGENISSEN?**

6

**IS EEN JURIDISCHE TRANSITIE MOGELIJK VOOR
GEDETINEERDE PERSONEN?**

7

**WELKE TIPS KAN IK GEVEN ZODAT DE PERSOON
ZICH GOED/BETER VOELT BIJ DIENS EXPRESSIE?**

8

BIJ WIE KAN IK TERECHT MET VRAGEN?

INTRODUCTIE

Transgender personen zijn de laatste jaren steeds zichtbaarder in onze samenleving. Wat betekent het om gedetineerd én transgender te zijn? Hoe kun je rekening houden met de unieke noden en behoeften van gedetineerde transgender personen? Hoe kun je een veilige(re) omgeving voorzien? Deze infosheet biedt antwoorden op deze en andere vragen.

Het Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen (FOD Justitie) publiceerde in maart 2023 [interne aanbevelingen omtrent de omgang met gedetineerde transgender personen](#). Daarnaast heeft het Team HR Well-Being (FOD justitie) in samenwerking met TIP

een brochure ontwikkeld over [LGBTQIA+ binnen FOD justitie](#), waarin je uitgebreide info over het thema kan terugvinden.

Disclaimer: de termen en definities die we in deze infosheet hanteren, worden gebruikt door het TIP en andere organisaties. Het is van belang om elke persoon de benaming van hun identiteit vrij te laten invullen.

Bovendien verandert taal snel. Raadpleeg de [website van het TIP](#) voor de meest recente en volledige woordenlijst. Ook [taaladvies.net](#) heeft adviezen uitgewerkt met betrekking tot taal en gender.

BELANGRIJKE TERMEN

Geslacht/seksekenmerken: biologisch gegeven, gaat erover welk geslacht iemand krijgt toegewezen bij de geboorte o.b.v. seksekenmerken. Hoewel er verschillende seksekenmerken bestaan, wordt meestal (enkel) gekeken naar de genitaliën voor de geslachtsbepaling van de pasgeborene. Het toegewezen geboortegeslacht (M/V) wordt vastgelegd in de geboorteakte.

Genderidentiteit: psychologisch gegeven, gaat over de innerlijke beleving van zich vrouw, man of (geen van) beiden te voelen en zich als zodanig te identificeren.

Genderexpressie: sociaal gegeven, gaat over de manier waarop iemand uitdrukking geeft aan zichzelf aan via kleding, haartooi, make-up, lichaamshouding, stem of manier van bewegen. Genderexpressie wordt sterk beïnvloed door gendernormen.

Gendernormen: sociale verwachtingen en (ongeschreven) regels die een samenleving verbindt aan een geslacht of genderidentiteit. Ze gaan uit van een strikte tweedeling tussen mannen en vrouwen en stellen dat deze twee groepen zich op verschillende en duidelijk omliggende manieren moeten gedragen.

Gender-non-conform: wanneer de beleving en/of expressie van een persoon niet overeenkomt met wat traditioneel verwacht wordt bij hun toegewezen gender of geboortegeslacht.

Genderdysforie/Genderincongruentie: een tijdelijk ongemak of lijden dat iemand kan ervaren vanwege de incongruentie tussen de genderidentiteit en lichaamskenmerken. Genderdysforie is opgenomen in het classificatiesysteem [DSM-5 \(APA\)](#) en genderincongruentie in [ICD-11 \(WHO\)](#).

3 GENDERGROEPEN

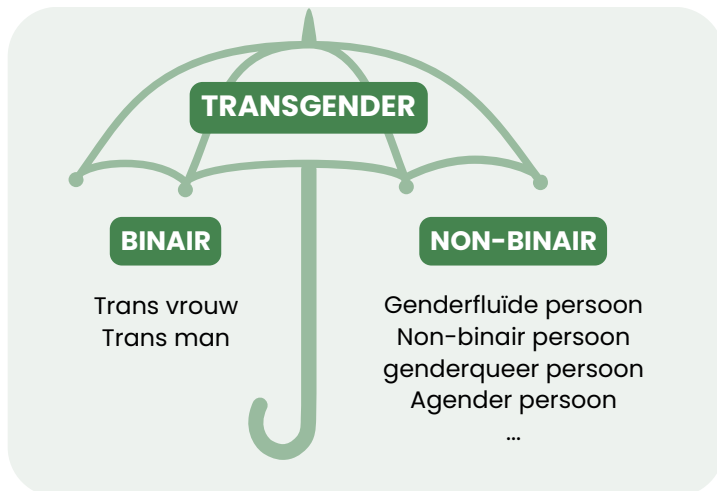
Cisgender personen: mensen bij wie het toegewezen geboortegeslacht overeenstemt met hun genderidentiteit.

Transgender personen: mensen bij wie het toegewezen geboortegeslacht niet (volledig) overeenstemt met hun genderidentiteit.

Non-binaire personen: mensen bij wie het toegewezen geboortegeslacht niet volledig overeenstemt met hun genderidentiteit en die een identiteit aannemen buiten het binaire gendermodel van 'man of vrouw'.

1 WIE OF WAT IS TRANSGENDER?

Transgender is een **paraplubegrip** voor mensen van wie de genderidentiteit niet (helemaal) overeenstemt met het geslacht dat ze bij de geboorte kregen toegewezen en de genderrol die daaruit voortkomt.

De term dekt een brede waaier aan binaire en non-binaire genderidentiteiten en belevingen. Volgens deze opdeling maken non-binaire personen deel uit van de transparaplu. Het is echter belangrijk om te weten dat sommige non-binaire personen zich ook van het onderscheid tussen cisgender en transgender afzetten, en zich niet als cis of trans identificeren, maar eerder een identiteit aannemen die buiten deze opdeling ligt.

BINAIRE GENDERIDENTITEITEN

Trans man: iemand die bij de geboorte werd aangeduid als vrouw, maar zich man voelt en zich als man identificeert.

Trans vrouw: iemand die bij de geboorte werd aangeduid als man, maar zich vrouw voelt en zich als vrouw identificeert.

Lees verder op de TIP website: [trans man/vrouw](#)

NON-BINAIRE GENDERIDENTITEITEN

Er zijn verschillende termen om niet-binaire genderidentiteiten te omschrijven, met 'non-binaire' als paraplu-term.

Lees verder op de TIP website ['Non-binaire als koepelterm'](#) voor een overzicht van non-binaire identiteitslabels.

Sommige trans personen kunnen (tijdelijk) een ongemak of leed ervaren omwille van de incongruentie tussen hun genderidentiteit en toegewezen geboortegeslacht (en de bijbehorende seksekenmerken). Deze toestand wordt [genderincongruentie of genderdysforie](#) genoemd en kan beperkingen veroorzaken in het sociaal en beroepsmatig functioneren.

Genderbevestigende **sociale, juridische of/en medische stappen** kunnen dan helpend zijn. Lees verder onder vraag 3.

SPREEK- EN SCHRIJFTIPS

Wanneer we spreken of schrijven over personen, wordt "**transgender**" of "**trans**" als **bijvoeglijk naamwoord** gebruikt in plaats van een zelfstandig naamwoord. Dit om aan te tonen dat de persoon meer is dan enkel en alleen trans. Je spreekt/schrijft dan correct over "**transgender personen**" of (afgekort) "**trans personen**".

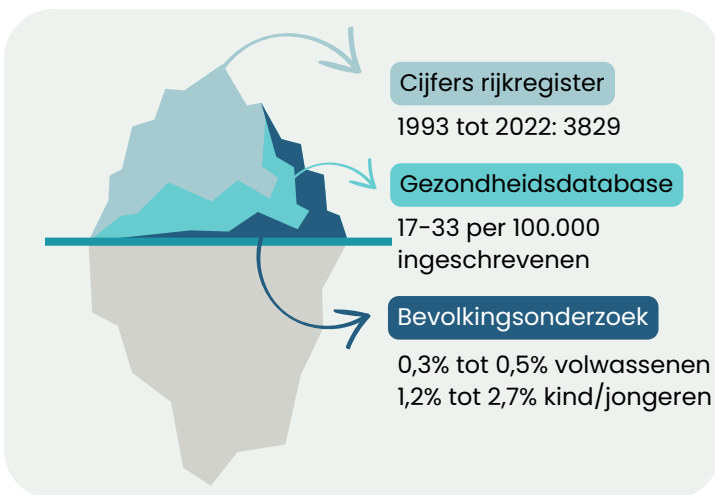
Lees verder op de TIP website over [genderinclusieve taal](#).

2 HOEVEEL TRANS PERSONEN LEVEN IN BELGIË?

Het is onmogelijk om exact te zeggen hoeveel personen in onze maatschappij transgender zijn. Niet alleen omdat deze groep zo divers is, en niet altijd duidelijk wie geteld moet worden, maar ook omdat niet alle trans personen sociale, medische of/en juridische stappen zetten waardoor ze zichtbaar worden in cijfers.

Trans personen zijn m.a.w. een redelijk verborgen populatie. Je kan dit vergelijken met een ijsberg: de top die boven het water uitsteekt is zichtbaar (en meetbaar), maar de grote massa blijft verborgen.

TOPJE VAN DE IJSBERG

Trans personen die hun geslachtsregistratie gewijzigd hebben, zijn zichtbaar in de cijfers van het Belgisch Rijksregister.

De [laatste publicatie van het IGVM \(2023\)](#) toont dat tussen 1 januari 1993 en 31 december 2022, 3.829 Belgen hun geslachtsregistratie wijzigden, waarvan 2.131 (56%) hun gendermarker wijzigden naar V en 1.698 (44%) naar M. Een 'X' of inclusieve genderregistratie is in België (nog) niet mogelijk op het moment van schrijven (2023).

DE IJSBERG ZELF

De ijsberg onder water is veel groter dan wat zichtbaar is in juridische cijfers, gezondheidsdatabases of bevolkingsonderzoeken. Recente epidemiologische schattingen geven een grootorde van 0,5% tot 4,5% aan van volwassen trans personen. Ook in Vlaams onderzoek waarbij de genderidentiteit van de algemene bevolking, en dus niet alleen trans personen, werd bevestigd, komen gelijkaardige bevindingen naar boven. Verder tonen de twee grootste steekproeven wereldwijd aan dat 1 op de 3 trans personen zichzelf omschrijft als non-binair, gaande van 33% (N = 6456) in de VS tot 36% (N = 6579) in de EU.

Recente cijfers en referenties vind je op de TIP website: [cijfers](#).

AANTAL IN GEVANGENISSEN?

Het is onbekend hoeveel gedetineerde transgender personen er in onze Belgische gevangenis verblijven. De aantallen die we kennen, zowel in onderzoek als in de praktijk, zijn meestal gebaseerd op zelfverklaringen van mensen. D.w.z. dat deze mensen zich op een bepaald moment voldoende veilig hebben gevoeld om over hun (trans) identiteit te vertellen, of hiertoe gedwongen werden, bijvoorbeeld om een plaatsing op een afdeling die niet overeenkomt met de genderidentiteit te voorkomen.

Om een indicatie te geven: In Engeland en Wales stelde de [HM Chief Inspector](#) vast dat in de mannengevangenis 2% (N=126) en in de vrouwengevangenis ook 2% (N=14) van de gedetineerde respondenten zichzelf identificeerde als 'transgender' gedurende de periode van 1 april 2019 tot 31 maart 2020.

Meer globale cijfers over trans personen in gevangenis vind je in de [gids van UNODC en UNDP](#) (pp. 7-9).

3 WAT IS EEN GENDERTRANSITIE?

Een gendertransitie kan uit verschillende emotionele, sociale, juridische en/of medische stappen bestaan. Elke transitie is een uiterst persoonlijk proces. Niet elk trans persoon wenst elke mogelijke stap te zetten.

EMOTIONELE TRANSITIE

Verwijst naar een proces van bewustwording en zelfaanvaarding. Het is het proces waarin de genderzoektocht (het verkennen van de genderidentiteit) plaatsvindt. Dit kan elke combinatie zijn van interne zelfreflectie, verbinding maken met andere trans personen of steungroepen, of werken met een psychotherapeut die expertise heeft op het gebied van genderidentiteit en -expressie.

SOCIALE TRANSITIE

Verwijst naar veranderingen die iemand doorvoert om een sociaal leven te kunnen leiden in de gewenste genderrol, in overeenstemming met de genderidentiteit. Dit proces kan bestaan uit diverse aanpassingen:

Aan mensen **vertellen** dat men zoekende, transgender of non-binair is
→ [Meer info over vertellen](#)

Aan mensen vragen om een andere **roepnaam** of/en **voornaamwoorden/aanspreekvorm** te gebruiken
→ [Meer info over voornaamwoorden](#)

Met **genderexpressie experimenteren**: zich verzorgen en kleden/uitdrukken op een manier die voor hen goed aanvoelt
→ [Meer info over expressie](#)

De **stem** op een andere manier gaan gebruiken → [Meer info over stem](#)

...

JURIDISCHE TRANSITIE

Verwijst naar administratieve aanpassingen van de officiële persoonsgegevens (Belgisch rijksregister, identiteitskaart, rijbewijs, reispas, verblijfskaart, enz). Kan bestaan uit:

Een wijziging van de voornaam
[Meer info](#)

Een wijziging van de familienaam
[Meer info](#)

Een wijziging van geslachtsregistratie
[Meer info](#)

Tip: bekijk de '[Opname seminarie transwet: m/v/x of niks?](#)' voor meer duiding.

MEDISCHE TRANSITIE

Omvat veranderingen aan bepaalde lichaamskenmerken en -delen die de persoon nodig heeft om diens genderidentiteit te bevestigen en ongemakken te doen afnemen.

De verzamelterm voor deze medische stappen is **transgenderzorg** of **genderbevestigende zorg**. Zorgverleners volgen hierbij de internationale richtlijnen [Standards of Care \(versie 8\)](#), uitgevaardigd door de World Professional Association for Transgender Health (WPATH).

Zorg kan bestaan uit: eerstelijns-, gynaecologische, reproductieve, urologische en psychosociale zorg, stemtherapie, genderbevestigende hormonale therapie en/of chirurgische ingrepen.

In [de zorgbrochure van het TIP](#) worden de zorgopties uitgelegd (zie vraag 4).

4 HOE KAN EEN AANMELDING VOOR TRANSITIETRAJECT VERLOPEN VOOR EEN GEDETINEERD PERSOON?

In België kan men op verschillende manieren een transitietraject opstarten.

1. Aanmelden bij een **multidisciplinair genderteam** verbonden aan een ziekenhuis;
2. Een **eigen zorgtraject uitstippelen**;
3. **Een combinatie**: aanmelden bij een genderteam en in afwachting van een intake, een begeleiding opstarten bij een individuele zorgverlener.

De [zorgbrochure](#) duidt de voor- en nadelen per mogelijkheid. Daarnaast omvat de zorgbrochure een beknopt overzicht van de zorgopties in transgenderzorg in België en hoe een medisch transitietraject kan verlopen.

AANMELDEN BIJ GENDERTEAM

Zowel de gedetineerde persoon zelf als een derde kan de aanmelding doen bij een multidisciplinair genderteam. Op de TIP website vind je een overzicht van de [genderteams in België](#) met contactgegevens. De meeste genderteams werken met een wachtlijst.

Het is mogelijk om als gedetineerd persoon op de wachtlijst te komen. De aanmelding gebeurt telefonisch en hierbij worden de gegevens van de patiënt genoteerd. Het adres, telefoonnummer en e-mail kan van de instelling of een penitentiaire hulp-, dienst- of zorgverlener zijn.

Belangrijk is dat de aanmelder bereikbaar is op het moment dat een eerste afspraak bij de psycholoog kan ingepland worden. Indien gegevens wijzigen (bv. wegens vrijlating of transfer), dient men dit door te geven aan het genderteam.

Een intakegesprek vindt plaats in het ziekenhuis waaraan het genderteam verbonden is. Indien verplaatsing niet mogelijk is, kan bekeken worden of een tele-consult als alternatief mogelijk is.

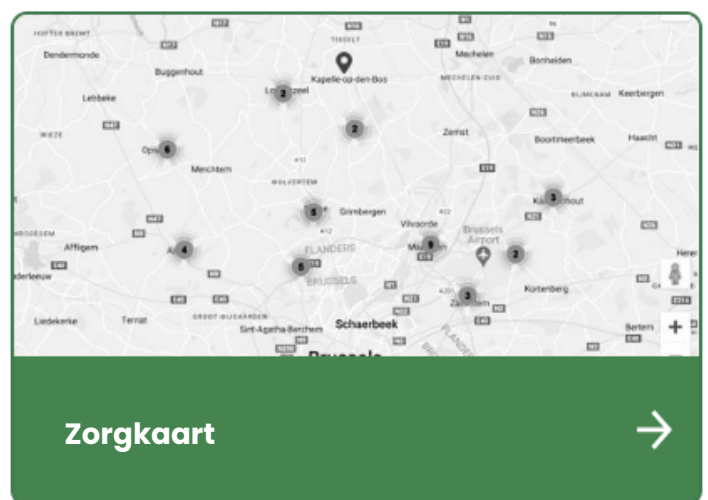
CONVENTIE TRANSGENDERZORG

Sinds 1 oktober 2017 is in België de Conventie Transgenderzorg van toepassing. Personen die zijn aangesloten bij een Belgische mutualiteit hebben recht op een tegemoetkoming in de kosten van psychosociale begeleiding in geconventioneerde centra voor transgenderzorg. Deze conventie is (nog) niet voor alle genderteams/ziekenhuizen van toepassing.

→ Actuele info via [de website van het RIZIV](#)

INDIVIDUELE ZORGVERLENER

Men kan ook een afspraak vragen bij een individuele psychische zorgverlener die zich mogelijk naar de gevangenis wil of kan verplaatsen. De zorgkaart van het TIP biedt een overzicht van zorgverleners in Vlaanderen en Brussel die aangeven op professioneel vlak ervaring te hebben met transgenderzorg. Echter betaalt men het normale tarief voor een psychisch consult.

! Klik op de kaart om naar de zorgkaart te gaan

GENDERBEVESTIGENDE HORMOONTHERAPIE

Mits een verwijfsbrief van een psychische zorgverlener (psycholoog, psychiater, psychotherapeut, seksuoloog), kan de persoon starten met genderbevestigende hormoontherapie.

Gedetineerde transgender personen die vóór hun detentie reeds een hormoontherapie volgden, moeten deze behandeling kunnen verderzetten tijdens detentie (zie ook [aanbevelingen DG EPI 2023](#)). Het ongecontroleerd pauzeren of stopzetten van deze behandeling kan nefaste gevolgen hebben voor de mentale en fysieke gezondheid van een trans persoon. Meer info vind je op de [pagina's 'Hormonen' \(TIP\)](#).

Voor gedetineerde transgender personen die (nog) geen hormoontherapie kregen vóór hun detentie, maar dit wel wensen, kan je als penitentiaire zorgverlener onderzoeken of een opstart mogelijk is:

- Is de persoon reeds in begeleiding bij een psychische zorgverlener (verbonden aan een genderteam of individueel)?
- Is er reeds een verwijfsbrief voor hormoontherapie opgesteld?

In geval geen van bovenstaande van toepassing is, is een aanmelding bij een genderteam of individuele zorgverlener aangewezen. Daarnaast kan je samen met de persoon en andere betrokken professionals onderzoeken welke (andere) stappen reeds mogelijk zijn vanuit detentie.

Penitentiaire zorgverleners en (huis)artsen kunnen de [internationale richtlijnen \(Standards of Care\) versie 8](#) van WPATH toepassen voor adequate transgenderzorg.

GENDERBEVESTIGENDE CHIRURGIE

Transgender personen kunnen ook nood hebben aan een genderbevestigende chirurgische ingreep. Ook hier is een verwijfsbrief van de psychische hulpverlener een belangrijke voorwaarde. Er bestaan verschillende genderbevestigende ingrepen (zie ook [Zorgbrochure](#) en [overzicht](#)):

- Chirurgie aan het bovenlichaam: borstverwijdering ([mammectomie](#)), borstvergroting ([borstaugmentatie](#)) of borstverkleining
- Chirurgie aan het onderlichaam: [vaginoplastie](#) (constructie van vagina/vulva), [fallopplastie](#) (constructie van penis), [metadoioplastie](#) (constructie van micropenis);
- Chirurgie aan het [hoofd](#), [neus](#), [hals](#) of [stem](#);
- Chirurgie aan de gonaden: verwijdering van teelbalweefsel ([orchidectomie](#)), verwijdering van baarmoeder en eierstokweefsel ([hyster- en ovariëctomie](#)).

Als penitentiaire zorgverlener kan je de persoon informeren over de medische opties aan de hand van de zelfhulp gids en/of zorgbrochure. Help de persoon ook bij het creëren van realistische verwachtingen: wat kan in de gevangenis en wat kan als je buiten komt? In de vrije samenleving is er immers een meer uniforme nazorg en opvolging en volledig vrije toegang tot een arts van keuze mogelijk.

MEER INFO KOSTPRIJS

- Overzicht van [kostprijs hormonen](#)
- Overzicht van [\(geheel/gedeeltelijk\) vergoede en niet-vergoede chirurgische ingrepen door het RIZIV](#)

TIPS VOOR VERRUIMING KENNIS OVER TRANSGENDERTHEMA

Gratis e-learnings

Nog niet voldoende vertrouwd met het thema? Je kan een gratis e-learning doorlopen:

- [Over 'Het ABC van SOGIESC'](#) (KliQ vzw)
- [Over LGBTQIA+ en migratieachtergrond](#) (Vinden & (Ver)binden)

Webinars (her)bekijken

Webinar voor gevangenisdirectieleden:

[De binaire muren voorbij: LGBTQIA+ in een penitentiaire context \(YouTube\)](#)

Webinar voor psychosociale en medische dienst:

[Zorg voor gedetineerde LGBTQIA+ personen in een penitentiaire context \(YouTube\)](#)

Themadossier en webinar van Domus Medica: [LGBTQI+ sensitief handelen in de huisartsenpraktijk](#)

Infosessies

Jaarlijks worden online infosessies georganiseerd over transgenderzorg en het transthema. [Op de website van TIP](#) vind je een overzicht van de geplande infosessies.

Mediatheek en brochures

In de [mediatheek van het TIP](#) vind je een overzicht van boeken, series en films die verband houden met genderdiversiteit en het transthema.

Op de [pagina infobrochures](#) vind je een overzicht van de belangrijkste infobrochures per subthema (zorg, school, ...).

In samenwerking met het Team HR Well-Being ontwikkelde het TIP de [brochure over LGBTQIA+ binnen FOD Justitie](#) (intranet).

5 HOE CREËR JE EEN VEILIGE(RE) OMGEVING VOOR TRANSGENDER PERSONEN IN GEVANGENISSEN?

Het bestaan van een cultuur van hypermasculiniteit in gevangenis- en detentiefaciliteiten kan ertoe leiden dat er weinig acceptatie, tolerantie en openheid is t.a.v. gender- en seksuele diversiteit (zowel bij gedetineerde personen als bij personeel).

Bijgevolg lopen transgender (en LGBTQIA+) personen die in deze context verblijven en werken een **verhoogd risico op discriminatie, onbegrip, vooroordelen en (micro)agressies vanwege hun genderidentiteit of -expressie**.

Het penitentiair personeel staat daarom ook voor de uitdaging om (één-op-één) een veilige(re) ruimte te creëren.

TIPS

WAT IS EEN VEILIGE(RE) RUIMTE?

In een veilige(re) ruimte voelen mensen zich erkend, geaccepteerd, ervaren ze geen discriminatie of (micro)agressies en worden ze niet lastiggevallen of uitgesloten omwille van wie ze zijn. Ondanks dat veiligheid primeert in de gevangenis- en detentiefaciliteiten, voelen gedetineerde transgender personen zich vaker onveilig.

1 NEEM ANNA MEE EN LAAT OMA THUIS

Als mens hebben we de neiging om aannames of uitspraken te doen over iemands genderidentiteit of seksuele oriëntatie op basis van wat we waarnemen. Een veilige(re) ruimte kun je creëren door **bewustwording van je eigen aannames, (voor)oordelen en mening** en hoe deze je gedrag en communicatie kunnen sturen.

Trans personen krijgen regelmatig te maken met **deadnaming** (aangesproken worden met oude/geregistreerde geboortenaam) en **misgendering** (naar de persoon verwijzen met de verkeerde verwijzwoorden of voornaamwoorden). Dit gebeurt omdat mensen foutieve aannames maken over hun identiteit op basis van expressie of gegevens (bv. geslachtsregistratie, officiële naam, ...) waarover ze beschikken. Beiden zijn voorbeelden van microagressies die kunnen leiden tot een slechter mentaal welzijn.

Microagressies vermijden is belangrijk in het creëren van een veilige(re) ruimte. Dit kun je doen door:

- Vraag na met welke naam de persoon wil aangesproken worden en met welke verwijzwoorden of voornaamwoorden je naar de persoon mag verwijzen;
- Vraag na in welke situaties je de naam/verwijzwoorden (niet) mag gebruiken, rekening houdend met privacy en veiligheid;
- Leg uit waarom het gebruik van de roepnaam in bepaalde situaties niet kan (bv. officiële schriftelijke communicatie, omdat niet iedereen op de hoogte is, ...);
- Reageer wanneer je getuige bent van een micro-agressie dat een trans persoon wordt aangedaan (reageren is niet evident in een gevangeniscontext, maar je verontwaardiging uitdrukken of signaleren bij de directie kunnen mogelijke stappen zijn).

*Altijd Navragen,
Nooit Aannemen*

**Oordelen
Mening
Assumpties**

2 WEES EEN OEN

Aan trans personen wordt vaak het gevoel gegeven dat ze geen stem hebben. Een veilige(re) ruimte creëren kun je doen door een **luisterend oor** te bieden en een **open houding** aan te nemen. Er is namelijk niet één transgender verhaal, maar een grote variatie aan belevingen, ervaringen, noden en behoeften. Niet elk trans persoon kan of wil bijvoorbeeld alle mogelijke (medische) stappen zetten in een transitie.

Wees een OEN door:

- Jezelf nederig op te stellen en oprecht interesse te tonen in het (levens)verhaal van de persoon;
- Een vertrouwde omgeving te bieden waarin de persoon vrijuit kan en mag spreken, zonder (ver)oordelen of angst voor afwijzing of represailles;
- Te polsen naar het sociaal netwerk;
- Samen informatie te zoeken over genderdiversiteit, transgenderthema, transgenderzorg, ...
- Discreet om te gaan met het verhaal van de persoon (onthul de identiteit van een trans persoon nooit zonder toestemming);
- Enkel vragen te stellen die relevant zijn voor de hulp-, dienst- en zorgverleningsrelatie (oplettend voor ongepaste nieuwsgierigheden);
- Aandacht te hebben voor de mentale gezondheid (peil naar eenzaamheid en suïcidegedrag - zie ook www.gendervonk.be).

Open, Eerlijk,
Nieuwsgierig

3 MAAK JEZELF (EN ANDEREN) DIK

Omdat trans personen verschillen van de cisgender norm en gevangenissen vaak niet voldoende uitgerust zijn om in hen noden of behoeften te voorzien, worden ze vaak als 'probleem van de instelling' aanschouwd. Tracht om de ontmoeting met een trans persoon (collega of gedetineerde) te zien als een opportuniteit om van elkaar te leren en nieuwe initiatieven te steunen. Luister naar waar de persoon tegenaan loopt en welke ideeën men heeft om diens situatie te verbeteren.

De persoon kan immers een bron van inspiratie zijn om van de instelling een meer LGBTQIA+ sensitieve omgeving te maken. Bv.:

- Een **lokale werkgroep** rondom het LGBTQIA+ thema
- Een **praatgroep** voor gedetineerde LGBTQIA+ personen
- **Eén-op-één contact** met *peers* stimuleren/bewerkstelligen
- **Activiteiten** waarin het gender- en seksuele diversiteitsthema aan bod komen (bv. theaterstuk, spel, quiz, ...)
- **Literatuur in de bib** voorzien over gender- en seksuele diversiteit
- Verbinding maken met **lokale LGBTQIA+ verenigingen** (zie [overzicht verenigingen](#)).

Denk In Kansen
(kwaliteiten)

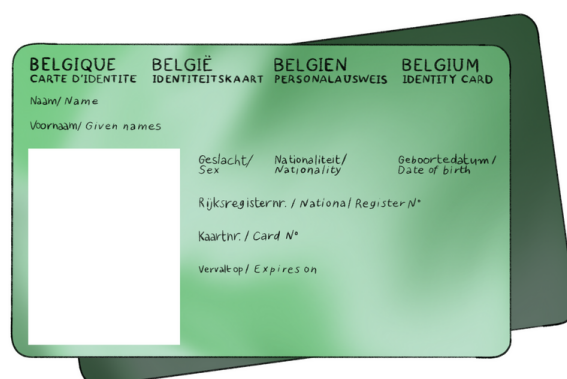
6 IS EEN JURIDISCHE TRANSITIE MOGELIJK VOOR GEDETINEERDE PERSONEN?

Sinds [de wet van 25 juni 2017](#) kunnen transgender personen een wijziging van hun voornaam, familienaam (indien gegenderd, soms het geval in andere talen) en/of geslachtsregistratie aanvragen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand (ABS) van de gemeente. Voor mensen met een niet-Belgische nationaliteit en verblijfskaart is dit de gemeente Brussel. Er zijn geen medische of psychische voorwaarden aan verbonden. De wijziging van voornaam en geslachtsregistratie kunnen apart of tegelijkertijd aangevraagd worden.

PROCEDURE

Voor een **wijziging van enkel de (voor)naam** volstaat een verklaring bij de ABS. Op de [website van TIP](#) staat een modelverklaring. Indien geen bezwaren wordt de aanvraag binnen de drie dagen afgerond. Enkel als bijkomend onderzoek nodig blijkt, kan de procedure tot drie maanden duren.

Voor een **wijziging van de geslachtsregistratie (al dan niet in combinatie met voornaamswijziging)** volstaat een 1ste en 2de verklaring bij de ABS. De ABS maakt de verklaring over aan de Procureur des Konings, die drie maanden tijd heeft om een negatief advies uit te brengen. Daarna volgt een 2de verklaring. Meer info op [de website van TIP](#).

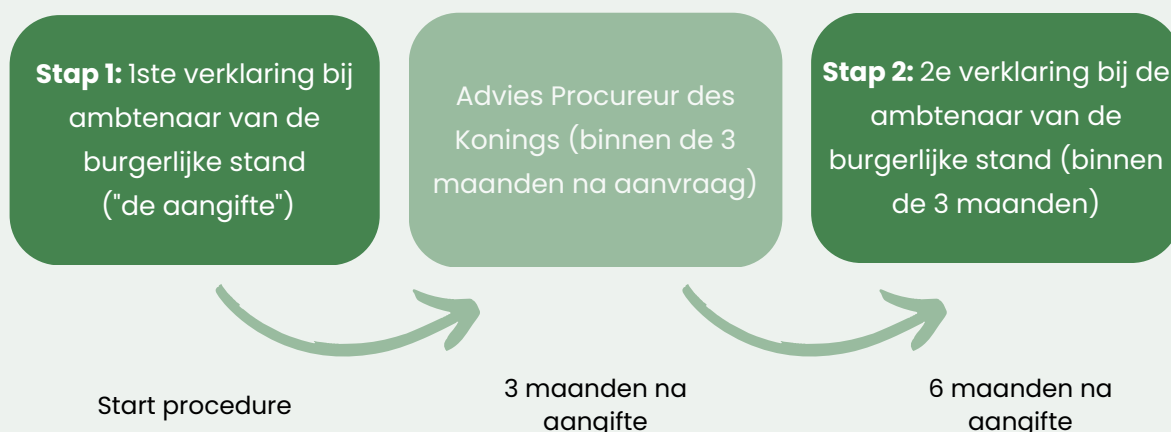

© Cheyenne Deckx

Voor gedetineerde personen is dit geen evidente procedure. Men dient immers persoonlijk te verschijnen voor de ABS, zowel bij de 1ste als bij de 2de verklaring. Een penitentiaire dienstverlener kan de gedetineerde persoon bijstaan in deze procedure en de opties onderzoeken om een juridische aanpassing aan te vragen.

De persoon zou bijvoorbeeld naar de gemeente kunnen gaan tijdens een uitgaansvergunning of penitentiair verlof.

Voor personen die zich niet naar de gemeente kunnen verplaatsen omwille van het detentiedossier, kan aan de ABS gevraagd worden om zich met het register naar de gevangenis te verplaatsen (zoals bij een huwelijk).

Tip: bekijk de ['Opname seminarie 'transwet: m/v/x of niks?'](#) voor meer juridische duiding.

7 WELKE TIPS KAN IK GEVEN ZODAT DE PERSOON ZICH GOED/BETER VOELT BIJ DIENS GENDEREXPRESSIE?

Gevangenis­sen zijn gender­binair georganiseerd. Deze binaire opsplitsing maakt het voor sommige transgender personen moeilijk(er) om toegang te krijgen tot genderspecifieke kleding, producten en hulpstukken die ze nodig achten om zich comfortabel te voelen bij hun gender­expressie.

In de meeste gevangenis­sen zijn de kantinelijsten momenteel (2023) verschillend in mannen- en vrouwenafdelingen. Artikelen die je op de vrouwenafdeling kan kopen, kan je op de mannenafdeling of in een mannen­gevangenis niet standaard aankopen. Bijvoorbeeld: een bh, maandverband, make-up, nagellak, haarkleuring, ... Voor kleding en andere producten die niet op de kantinelijst staan, is steeds een akkoord van de gevangenis­directie nodig. Dit maakt dat de gedetineerde trans persoon een coming-out moet doen. Probeer daarom dergelijke aanvraag zo discreet mogelijk af te handelen.

ONDERSTEUNEN & TIPS

Gedetineerde transgender of genderzoekende personen kunnen een aanpassing aan hun uiterlijk, genderrol of gender­expressie overwegen. Als penitentiaire hulp-, dienst- of zorgverlener kun je hierin een informerende en ondersteunende rol opnemen.

- **Gids de zoektocht:** zoek samen naar welke niet-medische opties in de gevangenis mogelijk zijn om (kleine) stappen te zetten voor veranderingen in de gender­expressie. Wat wenst de persoon? Verandering in kleding, ontharing, een bepaald hulpstuk zoals een pruik, binder, ...?
- **Bied tijd en -ruimte:** bereid eventuele veranderingen stapsgewijs voor. Zo kan je voorstellen om te spreiden in tijd en ruimte. Bijvoorbeeld: eerst op de eigen cel eens make-up uitproberen, een specifiek kledingstuk dragen, een hulpstuk passen, ... Verblijft de persoon alleen of met anderen op cel? Is m.a.w. de eigen cel een veilige exploratieruimte, of is er een andere ruimte die hiertoe beter kan dienen?
- **Verzamel informatie:** neem samen een kijkje op www.transgenderinfo.be/nl/expressie en www.transgenderinfo.be/nl/expressie/hulpstukken. Hier vind je meer informatie en een overzicht van verschillende hulpstukken die transgender personen vaak gebruiken.

WAT ZIJN HULPSTUKKEN?

Er bestaan verschillende hulpstukken om een mannelijker, vrouwelijker of neutraler/androgyn voorkomen te bekomen. Een overzicht vind je op de [website van TIP](#).

Een hulpstuk kan gedragen worden ter vervanging van, in afwachting van, of ter aanvulling van medische opties (bv. hormoontherapie en/of chirurgie). Hulpstukken helpen om gender­incongruentie/genderdysforie te verlagen en [gendereuforie](#) te verhogen.

Transgender Infopunt als donatiepunt voor hulpstukken

Het TIP kan mensen met weinig financiële middelen helpen door een gratis hulpstuk te geven (voornamelijk bh's en binders). [Contacteer TIP](#) voor meer info.

Als (medisch) hulpverlener kan je bij de directie toestemming vragen voor het hulpstuk en eventueel de persoon helpen opmeten/passen.

8 BIJ WIE KAN IK TERECHT MET VRAGEN OVER GENDER- EN SEKSUELE DIVERSITEIT?

Het **Team HR Well-Being** is een volwaardige HR-partner inzake welzijnsgerelateerde materie voor medewerkers van FOD Justitie. De dienst biedt psychologische ondersteuning aan medewerkers en voorziet regelmatig vormingen/lezingen/workshops/webinars over inclusie en diversiteit.

✉ wellbeing@just.fgov.be

Het **Transgender Infopunt (TIP)** is een Vlaams onthaal- informatie- en expertisecentrum voor iedereen met vragen over het transgenderthema. De website www.transgenderinfo.be biedt actuele en wetenschappelijke informatie. Naast de permanentielijn, is het ook mogelijk een (video)gesprek te plannen.

☎ **0800 93 316** (gratis en anoniem)

✉ contact@transgenderinfo.be

Open van di-vrij, 9u-16u

VLAANDEREN & BRUSSEL

Çavaria: de Vlaamse belangenverdediger van LGBTI+ mensen en koepel van LGBTI+ organisaties.

Lumi: luisterlijn voor vragen over gender- en seksuele diversiteit.

Kliq: vormingscentrum van çavaria dat werkt rond gender- en seksuele diversiteit

Merhaba: verenigt en empowert LGBTQIA+ personen met een migratieachtergrond. Videogesprek op afspraak en bezoek mogelijk.

WALLONIË & BRUSSEL

I.Care: observatorium van de ervaringen van gedetineerde trans personen. Bezoek in gevangenis(*) mogelijk.

Face à toi-même: zelfhulp- en ondersteuningsorganisatie voor en door transgender personen.

Genre Pluriels: vereniging die zich inzet voor de rechten van transgender en intersekse personen. Werken samen met I.Care.

Prisme: de Waalse belangenverdediger van LGBTI+ mensen.

(*)Op het moment van schrijven (2023) enkel actief in de gevangenissen in Haren, Jamioulx, Bergen en Lantin.

MEER LEZEN OVER TRANSGENDER PERSONEN IN DETENTIE

Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen - FOD Justitie (2023). Interne aanbevelingen voor de omgang met transgender gedetineerde personen. <http://episite.intra.just.fgov.be/nl/content/aanbevelingen-omgang-met-transgender-gedetineerden> (enkel toegankelijk voor intern personeel FOD Justitie)

Maras, D., Motmans, J., Vander Laenen, F. (2021). Gender-binaire tralies : een kwalitatief-exploratief onderzoek naar de ervaringen en uitdagingen van transgender personen in detentie. FATIK, (172), 14-28. http://www.mensenrechten.be/bestanden/uploads/tijdschriften/FATIK%202021_172.pdf

Penal Reform International [PRI], & Association for the Prevention of Torture [APT]. (2015). LGBTI persons deprived of their liberty: a framework for preventive monitoring. Penal Reform International. <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/lgbti-framework-2nd-ed-v7-web.pdf>

UNDP & UNODC. (2020). Mapping of good practices for the management of transgender prisoners: Literature review. <https://www.undp.org/thailand/publications/mapping-good-practices-management-transgender-prisoners>

UNODC. (2009). Handbook on Prisoners with Special Needs, 103-119. https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Prisoners_with_Special_Needs.pdf

Vanliefde, A. (2021). Naar een queer penologie? Aandacht voor lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender en intersekse personen in gevangenisonderzoek. FATIK, (172), 5-13. http://www.mensenrechten.be/bestanden/uploads/tijdschriften/FATIK%202021_172.pdf

Vanliefde, A. & Maras, D. (2023). Au-delà de la binarité des barreaux: les expériences et la prise en charge des personnes trans détenues en Belgique. *Déviance et Société*, (47/2), 281-315.

Deze infosheet is een uitgave
van Transgender Infopunt.

Deze infosheet kwam tot
stand met de steun van
het federale
gendergelijkheidsbeleid.